

GBPUSD M15 1.45053 1.00 1.4508 SL/TP M

FICIL Nostājas ziņojums Nr. 1

Ārvalstu investoru padomes Latvijā nostāja attiecībā uz makroekonomikas politikas jautājumiem

2020. gada 10. septembris

levads

Nozīmīgi īstermiņa izaicinājumi, bet jāsaglabā ilgtermiņa skatījums

Negaidītais COVID19 uznāciens ir satricinājis ne tikai Latvijas, bet arī visas globālās ekonomikas vidi, kā dēļ pasauli sagaida viena no smagākajām krīzēm kopš Otrā pasaules kara. 1. ceturksnī Latvijas IKP saruka par 1,5%, kam sekoja vēl dziļāks kritums 2. ceturksnī. Kritums ekonomikā būs izteikti mazāks nekā iepriekšējā krīzē, vīruss pasaulē turpina izplatīties. Tādejādi atgūšanās no radītājām sekām var izrādīties ilgstošāka un paņemt vairāk resursu. Tas uztur nepieredzētu augstu nenoteiktību, kā dēļ valsts atbalsts uzņēmējdarbībai ir vitāli svarīgs. Ārvalstu investoru padome Latvijā (turpmāk-FICIL) atzinīgi novērtē Artura Krišjāņa Kariņa valdības krīzes vadību, izvairoties no plašas epidēmijas izplatības Latvijā, kas ļāva būtiski samazināt ekonomiskā krituma apmērus un ierobežot bezdarba pieaugumu. FICIL izceļ valdības spēju īstenot nozīmīgas reformas izglītības sistēmā un administratīvi teritoriālo reformu. Tajā pašā laikā jāuzsver, ka reformu temps ir jāsaglabā. Sarežģītie apstākļi uzliek pastiprinātu atbildību par izsvērtas un tālredzīgas makroekonomiskās politikas īstenošanu, lai izvairītos no paliekošām sekām sabiedrībā un izmantotu radušās izdevības pēckrīzes posmam. COVID19 paātrinās noteiktas tendences, kas paver jaunas iespējas un izaicinājumus valstīm konkurences cīņā. Šķiet, ka Latvija līdzšinējo krīzes posmu ir spējusi novadīt ļoti veiksmīgi, taču ne mazāk izaicinājumu vēl ir priekšā.

Saturs

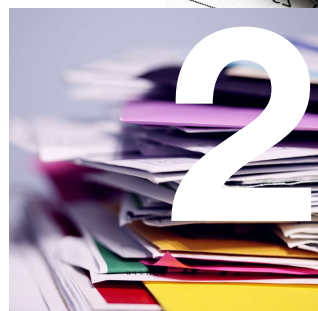
Ievads

2. lpp

Digitalizācija,
pētniecība un izstrāde

4. lpp

Finanšu sistēma un
ēnu ekonomika

5. lpp

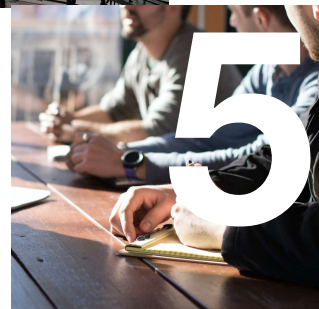
Valdības atbalsta
pasākumi

6. lpp

Demogrāfija un darba
tirgus

7. lpp

Nodokļi un mājokļu
tirgus

8. lpp

Rekomendācijas

Galvenā prioritāte - digitalizācijas procesu paātrināšana

Vīruss vēl ilgi būs mūsu ikdienas sastāvdaļa, kā dēļ ir jāspēj novērtēt šī faktora nestās pārmaiņas sabiedrībā, kā arī uzņēmējdarbībā. Uzvedības izmaiņas jau ir redzamas un turpmāk tikai paātrināsies. Tās ir - aktīvāka iepirkšanās internetā, skaidras naudas lietošanas mazināšanās, plašāka tehnoloģiju izmantošana, darbs no mājām. Tam ir potenciāls samazināt izmaksas, palielināt produktivitāti un rentabilitāti. Tādēļ par galveno prioritāti jāklūst sabiedrības digitālo prasmju uzlabošanai un tādu apstākļu veidošanai, lai uzņēmēji spētu savlaicīgi pielāgoties. DESI (*Digital Economy and Society Index*) 2020. gada indeksā Latvija ir noslīdējusi no 15. vietas pērn līdz 18. vietai. Vājākais posms ir cilvēkkapitāls, kas Latviju ES valstu vidū ierindo 24. vietā. Tāpat Latvija būtiski atpaliek digitālo tehnoloģiju integrēšanas ziņā. Sekas ir zema interneta pakalpojumu izmantošana. Lai arī Latvija labākās pozīcijās atrodas attiecībā uz publiskajiem pakalpojumiem, valsts pārvaldes digitalizācijas un pakalpojumu sinhronizācijas procesiem ir jāvirzās efektīvi uz priekšu, uzlabojot esošo procesu un procedūru pieejamību kā arī ērtumu.

Izpētes un attīstības prioritāte ir jāpierāda ar finansējuma palielināšanu

Izpētes un attīstības jomām, neskatoties uz augsto prioritāti politiskajā retorikā, finansējuma piešķiršanā ir vērojama izteikta stagnācija. Atbilstoši NAP2020 šogad finansējuma apmēram Izpētei un attīstībai jau bija jāsasniedz 1.5% no IKP. 2016. gadā finansējums I&A noslīdēja līdz līmenim, kāds tas bija 2009. gadā, bet 2018. gadā pakāpās vien līdz 0.64% no IKP. Bez konsekventa finansējuma piešķiršanas šai jomai, mērķis būtiski palielināt zināšanu un tehnoloģiju ietilpīgu un eksportspējīgu produktu un pakalpojumu īpatsvaru paliks neīstenots.

Rekomendācijas

Finanšu sistēmas uzraudzības efektivitātei ir jāuzlabojas

Latvija pierādīja, ka ātri spēj mobilizēties svarīgu mērķu sasniegšanai, šajā gadījumā izvairoties no nonākšanas Moneyval pelēkajā sarakstā. Ieviestie pasākumi ir piespieduši finanšu sektoru sakārtoties un uzlabot caurskatāmību, tai skaitā arī uzņēmējdarbībā. Taču vairāki pēdējo gadu laikā ieviestie nosacījumi uzņēmējdarbībai kļuvuši par jaunu slogu, nereti nesamērīgu. Šī iemesla dēļ ir svarīgi turpināt darbu pie finanšu sistēmas uzraudzības efektivitātes, kas veicinātu uzņēmējdarbības konkurētspēju. Uzraudzības sistēmu ir jāturpina pilnveidot tā, lai tās darbība neapgrūtinātu ārvalstu investīciju piesaisti.

Cīņā ar ēnu ekonomiku ir jārod jauni stimuli

Augstais ēnu ekonomikas īpatsvars turpina atgādināt, ka atrašanās pelēkajā sektorā joprojām ir izdevīga. Krīzes apstākļos, kādi tie ir šobrīd, tās pieaugums būs likumsakarīgs. Strauji ēnu ekonomikas īpatsvara samazinājumi bez nepatīkamiem blakusefektiem nebūs iespējami. Tādēļ šobrīd svarīgākais ir turpināt uzturēt vispusīgas iniciatīvas, kas pakāpeniski mazinātu interesi, primāri iespējas atrasties pelēkajā sektorā. Jāturpina uzlabot ekonomisko noziegumu izmeklēšanas kvalitāte un efektivitāte. Var novērot, ka tiesu izpratne un sodu sistēma pielāgojas un kļūst bargāka. Iesāktajam ir jāturpinās, lai izslēgtu gadījumus, kad pārkāpējs atrod veidus kā no soda izvairīties. Nodokļu nomaksas pienākumam ir jākļūst par plašu diskusiju objektu, tai skaitā turpinot diskusiju par solidaritāti un nosacījumiem atbalsta sniegšanā.

Rekomendācijas

FICIL atzinīgi vērtē valdības atbalsta pasākumu savlaicīgu ieviešanu

Tajā pašā laikā aicina ievērot piesardzību attiecībā uz deficīta un parāda pieauguma riskiem, kas var radīt nopietnu slogu ekonomikai un budžetam nākotnē. Kā arī ir nepieciešams turpināt darbu pie kontroles mehānismu pielāgošanas atbalsta pasākumu efektivitātes izvērtēšanā atkarībā no mainīgās ekonomikas situācijas.

Atbalsta pasākumi uzņēmējdarbībai ir jā saglabā tik ilgi, cik nepieciešams

Ekonomikas atgūšanās var ritēt ar mainīgiem panākumiem, kā dēļ atbalsta mehānismiem uzņēmējiem, īpaši eksportējošajiem, ir jā saglabā elastīga pieeja gan laikā, gan nosacījumos. Atbalsts ir jāveido arvien izsvērtāks un mērķtiecīgāks, kas īpaši veicinātu konkurētspējas un produktivitātes pieaugumu.

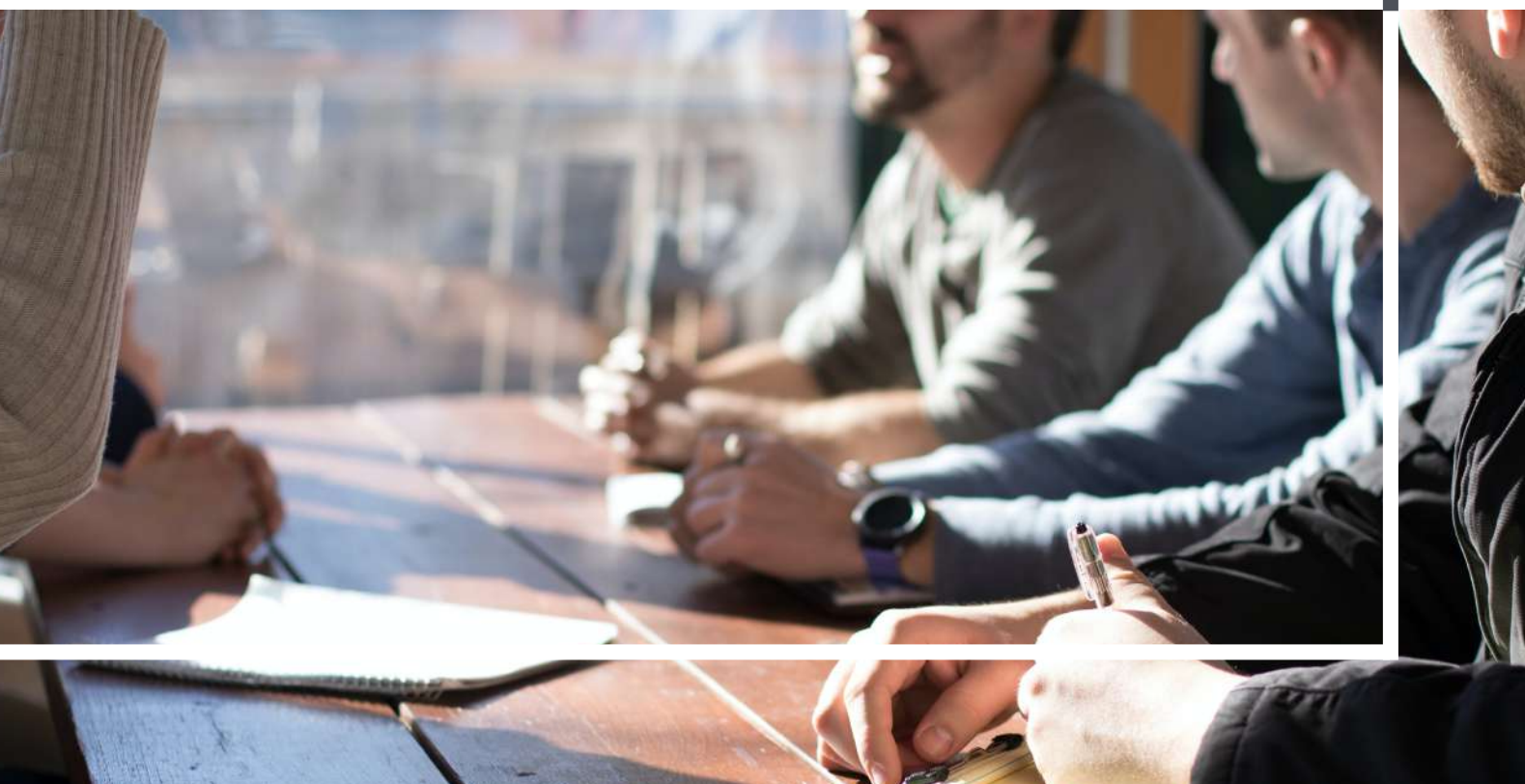
Rekomendācijas

Demogrāfijas jautājums aktualitāti zaudēt nedrīkst

Neskatoties uz pakāpenisku iedzīvotāju labklājības pieaugumu, iedzīvotāju skaits turpina samazināties. Tādēļ jāmeklē instrumenti iedzīvotāju skaita stabilizēšanai un tālāk tā pieaugumam. FICIL atzinīgi novērtē paveikto dzimstības veicināšanā un nabadzības riska mazināšanai ģimenēm ar bērniem. Tomēr jāuzsver, ka progress nevienlīdzības mazināšanā ir bijis nepietiekams.

Darba tirgus drīzumā atgūsies un atjaunos darbaspēka iztrūkuma aktualitāti

Ir sarežģīti prognozēt vīrusa ietekmes ilgumu, taču ekonomikai atgūstoties, darbaspēka jautājumi strauji aktualizēsies. Jaunajos pēckrīzes apstākļos veidosies jauni uzņēmējdarbības modeļi ar intensīvāku fokusu uz tehnoloģiju pielietojumu, tādēļ biznesa modeļu pārprofilēšana un darbaspēka kvalifikācijas celšana ir būtiska nepieciešamība. Straujajā digitalizācijas un robotizācijas laikmetā darbaspēka mūžizglītība un nemitīga kvalifikācijas paaugstināšana ir neatņemama saimnieciskās darbības sastāvdaļa, no kuras ieguvēji ir gan darbinieki, gan darba devēji. Nepieciešami pētījumos balstīti lēmumi par esošo cilvēkresursu kapacitāti un darba tirgū nepieciešamajām prasmēm, lai savlaicīgi pielāgotu izglītības programmas un apmācības. Lielāks uzsvars ir liekams ne tik daudz uz akadēmisku zināšanu apgūšanu, cik darbaspēka pārprofilēšanu un pārprofilēšanu balstīt sadarbībā ar darba devējiem. Tas veicinās efektīvāku cilvēku iesaisti darba tirgū. Darbinieku efektīvai pārprofilēšanai būs nozīmīga loma sociālā budžeta sloga mazināšanā. Nepieciešami efektīvāki risinājumi reģionālās mobilitātes veicināšanai (dienesta viesnīcu un īres mājokļu izbūve, darbinieku ceļa un mājokļa izmaksu neaplikšana ar nodokļiem).

Rekomendācijas

Izmaiņām nodokļu sistēmā ir jābūt kārtīgi izsvērtām

Māra Kučinska valdība veica fundamentālu nodokļu sistēmas pārbūvi, kas FICIL ieskatā sniedza arī dažādus ieguvumus. Tajā pašā laikā ir parādījušās daudzas nepilnības, kas pieprasa tālākus risinājumus, īpaši saistībā ar joprojām lielo darbaspēka nodokļu slogu. Tādēļ aicinām savlaicīgu diskusijas uzsākšanu par izmaiņām nodokļu sistēmā, lai izvairītos no steigas un pieņemtu izsvērtus risinājumus, ņemot vērā sociālo partneru viedokļus. Nodokļu sistēmai ir jābūt caurskatāmākai un vienkāršai. Tālāka nodokļu uzskaites un nomaksas digitalizācija veicinās sistēmas caurskatāmību un nomaksas efektivitāti. Vērts izvērtēt lielāku uzsvaru uz valsts pakalpojumu, atbalsta pasākumu un pasūtījumu pieejamību, to saistot ar nodokļu nomaksas kritērijiem.

Mājokļu pieejamības uzlabošana gaida risinājumus

Mūsdienīga mājokļa pieejamības trūkuma negatīvā ietekme līdz šim nav līdz galam apzināta un prasa aktīvu valdības rīcību situācijas uzlabošanā. To apstiprina ilgstošā stagnācija dzīvojamā fonda attīstībā Latvijā un slēpj arī potenciālu daudzu citu jautājumu risināšanā, piemēram, nodarbinātība, sociālie apstākļi, apmierinātība ar dzīvi utt. OECD norāda, ka investīcijas dzīvojamā fonda atjaunošanā Latvijā ir tikai 2% no IKP, kamēr OECD valstīs tie ir vidēji 5%. Ilgstoši nerisināts ir īres tirgus jautājums. Tādēļ būtiski ir pieņemt jauno īres likumu, kas dotu jaunu stimulu nekustamā īpašuma tirgus attīstībai. FICIL pievienojas OECD rekomendācijām, kas iesaka izstrādāt visaptverošu ilgtermiņa mājokļu politikas stratēģiju, paredzot tam atbilstošu finansējuma nodrošinājumu.

FICIL Nostājas ziņojums Nr. 1

Ārvalstu investoru padomes Latvijā nostāja attiecībā uz makroekonomikas politikas jautājumiem

FICIL ir nevalstiska organizācija, kas apvieno 37 lielākos ārvalstu uzņēmumus no dažādām nozarēm, 10 ārējās tirdzniecības palātas, Francijas ārējās tirdzniecības konsultantus un Rīgas Ekonomikas augstskolu (SSE Riga). FICIL misija ir uzlabot Latvijas uzņēmējdarbības vidi un konkurētspēju ārvalstu investīciju piesaistē, izmantojot tās biedru pieredzi un zināšanas, lai sniegtu rekomendācijas valdībai.